

หัวหน้าโครงการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ฐาปนกรณ์ เครือระยา สังกัด คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทคัดย่อ

การศึกษาและรวบรวมงานเซรามิกประดับ สู่การสืบสานงานศิลปกรรมล้านนา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อสนองพระราชดำริภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมถึงรวบรวมรูปแบบเซรามิกประดับที่ปรากฏในงานศิลปกรรมล้านนา การเก็บองค์ความรู้ สุนทรน้ำเคลือบแบบโบราณ นำไปปรับใช้ในงานเซรามิกและร้อยพันกลุ่มช่างในยุคปัจจุบัน โดยเก็บรวบรวมรูปแบบเซรามิกประดับในงานศิลปกรรม 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

ผลการศึกษารวบรวมงานเซรามิกประดับ สู่การสืบสานงานศิลปกรรมล้านนา พบว่ามีการใช้เซรามิกประดับงานสถาปัตยกรรมล้านนา เกิดเป็นลวดลายประดับในงานศิลปที่รับใช้ศาสนา เช่น ซ่อฟ้า ปราสาทเพ็ญ เมฆตั้งเมฆไหล และสัตว์ต่างๆ ในการประดับงานสถาปัตยกรรม เช่น วิหาร อุโบสถ และซุ้มประตูโขง เป็นต้น โดยงานดังกล่าวเป็นลักษณะงานช่างเช่นเดียวกับงานปูนปั้น เพียงแต่ใช้วัสดุและมีการบวนการที่แตกต่างกันออกไป นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมา การเกิดขึ้นของงานเซรามิกประดับในแต่ละพื้นที่ ถึงรูปแบบที่มีพัฒนาการและปรับใช้ในยุคสมัยที่ต่างกัน โดยการเก็บรวบรวมงานเซรามิกประดับ ปรากฏอยู่วัด/แหล่งข้อมูล 12 แห่ง ใน 3 จังหวัด คือ วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ 4 แห่ง วัดในเขตจังหวัดลำพูน 2 แห่ง และวัดในเขตจังหวัดลำปาง 6 แห่ง

จากการเก็บข้อมูล ปรากฏเซรามิกประดับมากที่สุดในจังหวัดลำปาง นำมาสู่การเก็บรวบรวมรูปแบบ ประเภทเพื่อทำความเข้าใจทั้งในส่วนของลวดลาย เทคนิควิธีการ หน้าที่การใช้งานและประเด็นความรู้ใหม่ๆ ทำให้ได้เห็นถึงพัฒนาการและเทคนิคงานช่างเครื่องเคลือบดินเผาในล้านนา ที่ปรากฏหลักฐานขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ 22 จนกระทั่งถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ในพื้นที่จังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ในเวลาต่อมา

เครื่องเคลือบประดับรูปหงส์ ซุ้มประตูโขงวัดโหล่หิน

เครื่องเคลือบดินเผาประดับซุ้มประตูโขงวัดโหล่หิน จ.ลำปาง

ซ่อฟ้าดินเผาวิหารน้ำแต้ม

หงส์ดินเผาเคลือบประดับหลังคากุฏิวัดลำช้าง จ.ลำพูน

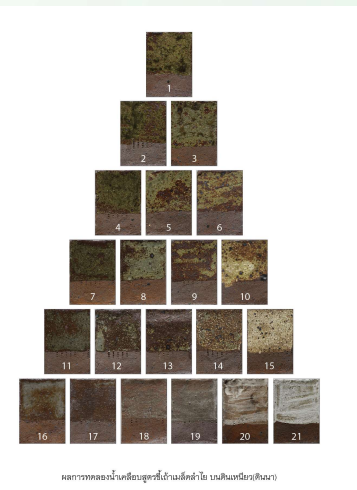
ส่วนการนำเคลือบ งานเซรามิกประดับในวัฒนธรรมล้านนา พบว่ามีการใช้เคลือบสีเดียวเป็นเคลือบที่นิยมใช้กันมาก ถือว่าเป็นเคลือบที่เก่าแก่ชนิดหนึ่งที่ช่างต้องทดลองนำเคลือบเพื่อให้ได้สีที่เหมาะสม โดยมีส่วนผสมจากสีเดียวไม่ต่างๆในธรรมชาติ โดยนิยมใช้สีเดียว 40% หินฟันม้า 40% หินปูน 20%

ผลจากการทดลองสูตรน้ำเคลือบโดยใช้ดิน 2 ชนิด คือดินขาว(ดินเกลิน) และดินเหนียว เพื่อนำมาทดสอบสีจากสีเดียวทั้ง 3 ชนิด ได้แก่สีเดียวเม็ดละเอียด สีเดียวใบตองแห้ง และสีเดียวขี้ขาวโหด โดยทดลองสูตรเคลือบในทฤษฎีสถิตยศาสตร์ตามค่าที่ใช้วัดคุณสมบัติ 3 ชนิด คือกลุ่มกรด กลุ่มกลาง และกลุ่มด่าง ในส่วนผสมตามการทดลอง 21 จุด จำนวน 3 สูตร เมาในอุณหภูมิ 1200 องศา เพื่อสามารถทำให้เคลือบหลอมตัวได้ดี พบว่าสูตรสีเดียวเม็ดละเอียดให้ค่าสีที่สวยที่สุดในอัตราส่วนสีเดียว 60% หินฟันม้า 20% ดินขาว 20% โดยออกเป็นสีเขียวเข้มตามแบบงานโบราณ ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงสุดบนพื้นดินนา รองลงมาสูตรสีเดียวขี้ขาวโหด ให้ค่าสีในระดับดี ในอัตราส่วนสีเดียว 60% หินฟันม้า 40% ดินขาว 0% โดยออกเป็นสีเขียวอมเทา ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงสุดบนพื้นดินนาและสูตรสีเดียวใบตองแห้ง ให้ค่าสีไม่เด่น ซึ่งไม่สมควรนำไปพัฒนาต่อยอด

ส่วนการทดลองเคลือบบนดินขาว พบว่าสูตรสีเดียวเม็ดละเอียดให้ค่าสีที่สวยที่สุดในอัตราส่วนสีเดียว 60% หินฟันม้า 40% ดินขาว 0% โดยออกเป็นสีเขียวอ่อนอมเทาตามแบบงานโบราณ ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงสุด รองลงมาสูตรสีเดียวขี้ขาวโหด ให้ค่าสีในระดับดี ในอัตราส่วนสีเดียว 60% หินฟันม้า 40% ดินขาว 0% เคลือบออกเทาอ่อนใส สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดทางอุตสาหกรรมเซรามิกได้ในอนาคต

จากการศึกษารวบรวมงานเซรามิกประดับ สู่การสืบสานงานศิลปกรรมล้านนา ถือเป็นการรวบรวมข้อมูลเซรามิกประดับ ทั้งรูปแบบเทคนิคและนำไปสู่การทดลองสูตรเคลือบซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ ซึ่งงานศึกษาชิ้นนี้เป็นประโยชน์และสร้างองค์ความรู้ใหม่ ว่าด้วยเรื่องเซรามิกประดับในศิลปกรรมล้านนา รวมถึงนำเคลือบเซรามิกแบบโบราณ สามารถไปพัฒนาและปรับใช้ในอนาคต่อไป

คำสำคัญ: เซรามิกประดับ, น้ำเคลือบจากสีเดียวพื้นภูมิ, ศิลปกรรมล้านนา

ผลการทดลองน้ำเคลือบสีเดียวเม็ดละเอียด บนพื้นดินนา

งานบริการวิชาการ
บันทึกลวดลายเซรามิกประดับหลังคา งานบูรณะปฏิสังขรณ์วิหาร